

ВІДГУК
на творчий мистецький проєкт
«Історичні постаті в дзеркалі композиторської творчості
XVIII – XX століть: досвід диригентської концепції»
та наукове обґрунтування творчого мистецького проєкту
на здобуття ступеня доктора мистецтва,
спеціальність 025 – Музичне мистецтво, 02 – Культура та мистецтво

Наукове обґрунтування творчого мистецького проєкту «Історичні постаті в дзеркалі композиторської творчості XVIII – XX століть: досвід диригентської концепції» Саверського Владислава Вікторовича присвячене важливій темі сучасного музикознавства. Вперше в українській музичній науці обґрунтовано базові типи диригентської концепції: канонічну, адаптивну та проєктну, а також визначено специфіку їх практичної реалізації. Автором узагальнено особливості диригентської концепції як багаторівневої системи, що поєднує світоглядний, аналітичний, інтерпретаційний, творчо-виконавський та комунікативний компоненти. Їм запропоновано системний підхід до формування диригентської концепції, що передбачає конкретизацію взаємозв'язку її основних рівнів у процесі роботи з музичним матеріалом, пов'язаним з історичною тематикою. Вдало, на нашу думку, виокремлено основні проблемні питання сучасної диригентської інтерпретації.

Практично-виконавська складова реалізована диригентом у вигляді трьох концертних програм, які утворюють творчий триптих у межах проєкту «Постаті історії в дзеркалі композиторської творчості XVIII–XX століть: досвід диригентської концепції». Кожна з трьох програм демонструє окремий спосіб роботи з історичним наративом та відповідний тип диригентської концепції. Автором уточнено співвідношення понять «диригентська концепція» та «диригентська інтерпретація». Крім того, набули подальшого розвитку окремі положення щодо диригентського мислення та диригентського стилю.

Наукове обґрунтування творчого мистецького проєкту В. В. Саверського складається зі Вступу, двох Розділів, Висновків, Списку використаних джерел (74 позиції) та Додатків, відповідає чинним вимогам та є самостійним і завершеним.

Розділ I «Історичні постаті у композиторській творчості XVIII – XX століть: теоретичні засади диригентської концепції та інтерпретації» містить теоретико-історичне обґрунтування дослідження – основні підходи до розуміння диригентської концепції та інтерпретації. Автором розглянуто сучасні форми публічного репрезентування музики, зокрема концерт-перформанс і концертне виконання опери. Також розглянуто історичні постаті та історичні сюжети як об'єкт композиторської творчості XVIII – XX століть, простежено розвиток історичної тематики у музичному мистецтві. Звернення українського диригента до історичної тематики в європейській музичній традиції засвідчив її значення як чинника формування культурної пам'яті, суспільної свідомості та національної ідентичності. У підсумку розділу автором здійснено теоретичне осмислення сучасних форм публічного репрезентування музики як динамічних соціокультурних феноменів. Спираючись на концепції Дж. Остіна, Р. Шехнера, Дж. Батлера, а також праць Н. Деркача, Г. Вишлавського та Є. Юцевича,

простежено «розмивання» чітких жанрових меж, і виникнення гібридних виконавських практик. Дослідником виявлено сутнісні відмінності між класичним текстоцентричним концертом із фіксованим розподілом між виконавцем і слухачем, та музичним перформансом як мистецтвом дії «тут і зараз», що зміщує фокус на процес творення, тілесність і концептуалізм. Визначено специфіку концерту-перформансу як полісенсорної гібридної форми, класичної опери як синтетичного жанру («gesamtkunstwerk») та концертного виконання опери як рефлексивної деконструкції, яка через відмову від візуального дійства абсолютизує чистий слуховий досвід. Таким чином, Розділ 1 створив цілісну теоретичну, концептуальну й історико-естетичну базу для подальшого аналізу практичного матеріалу дослідження.

Розділ 2 містить результати апробації канонічної, адаптивної та проєктної моделей диригентської концепції. Їх розмежування визначається, передусім, характером взаємодії диригента з авторським текстом, виконавським складом та позамузичними компонентами сценічного проєкту. На думку дослідника, канонічна модель передбачає пріоритет авторського тексту та його стилістично обгрунтоване виконавське прочитання, адаптивна модель забезпечує гнучке пристосування авторського задуму до конкретних виконавських, акустичних, просторових і комунікативних умов без порушення його художньо-сислової основи, тоді як проєктна модель розширює межі диригентської інтерпретації: диригент бере участь не лише у формуванні музичного рішення, а й у конструюванні загальної художньої концепції, визначенні драматургії програми, принципів поєднання музичних творів, вербальних, пластичних і візуальних компонентів та способів їх комунікації з реципієнтом. У цьому аспекті диригентська концепція виступає не лише інтерпретацією вже існуючого музичного тексту, а й проєктною моделлю організації цілісного художнього висловлювання. Така модель була апробована у створенні історичного концерту-перформансу «Симфонія Наполеон».

Концертне виконання опери Г. Ф. Генделя «Юлій Цезар в Єгипті» камерним оркестром «Capella Pergolesi» під орудою В. В. Саверського за участю запрошених оперних співаків, репрезентує важливий досвід переосмислення класичної спадщини в сучасних українських реаліях. Реалізація цього виконавського проєкту ґрунтувалась на методологічних засадах, викладених у науковій праці Є. Нікітської та Г. Савченко, присвяченій специфіці функціонування опери в концертному форматі. Дослідниці обґрунтовують думку, що першочерговою запорукою успіху подібної акції є ретельний добір першоджерела, музичний матеріал якого не втратить своєї концептуальної цілісності, структурної логіки та архітектонічної стрункості навіть за умови радикального вилучення масових хорових сцен, балетних дивертисментів чи масштабних декорацій. Тому жанр концертної опери вимагає від диригента найвищого рівня стилістичної чутливості, інтелектуальної витривалості та досконалого знання повної партитури, а не лише клавіру цієї опери, що дозволяє компенсувати фактурні втрати й досягти справжньої виконавської синергії та рівноправного партнерства з вокалістами. Харківська постановка довела життєздатність та ефективність жанрової моделі «стислої опери», яка постає дієвим механізмом актуалізації та популяризації барокової спадщини у сучасному культурному просторі. На думку В. В. Саверського, саме ця

постановка відкрила нові перспективи для дослідження диригентської інтерпретації як багатокомпонентного мистецтвознавчого явища.

Аналіз партитури опери С. Гулака-Артемовського «Запорожець за Дунаєм» крізь призму диригентської концепції вимагає цілісного осмислення її двокомпонентної драматургічної природи, де органічно поєднуються побутово-комічні та глибокі національно-патріотичні ліричні пласти. Музична тканина твору спирається на синтез класичної оперної структури західноєвропейського зразка – з її чіткою номерною системою, розгортанням речитативів та закінченими ансамблевими формами – та української пісенно-танцювальної традиції. На думку В. В. Саверського, головне завдання диригента полягає в подоланні спрощеного побутового трактування партитури та вибудовуванні наскрізного драматургічного розвитку, де кожен номер функціонує як вагомий елемент цілісної художньої концепції.

Диригентська інтерпретація опери «Запорожець за Дунаєм» має визначальне значення для її сценічного втілення. Диригент, керуючи темпом, агогікою, акцентами, динамікою, артикуляцією та ансамблевою взаємодією, формує загальну музичну атмосферу вистави. Вибір характеру виконання – від енергійного й комічно рухливого до лірично зосередженого та патетично піднесеного – безпосередньо впливає на сприйняття драматургії твору. Ключовими аспектами диригентської інтерпретації стають точність у відтворенні народнопісенних інтонацій, вміння зберегти стилістичну відповідність авторському тексту, забезпечити вокально-оркестровий баланс і водночас сформувавши цілісну концепцію сценічного розвитку.

Результати дослідження підтверджують, що диригентська концепція є інтегральною багаторівневою системою, у якій поєднуються світоглядний, аналітичний, інтерпретаційний, виконавський і комунікативний компоненти. Її специфіка особливо виразно виявляється у роботі з історичною тематикою, оскільки диригент має не лише відтворити музичний текст, а й осмислити історичний образ, визначити його драматургічну функцію та забезпечити його актуальну художню комунікацію зі слухачем.

На думку В. В. Саверського, практична апробація запропонованих моделей засвідчила, що канонічна, адаптивна та проєктна моделі диригентської концепції не є взаємовиключними, а можуть розглядатися як різні способи організації диригентської діяльності залежно від характеру художнього завдання та міри творчого втручання в музичний матеріал. Канонічна модель концентрується переважно на інтерпретації завершеного авторського твору та збереженні його жанрово-стильової й текстової цілісності; адаптивна передбачає цілеспрямоване пристосування авторського матеріалу до нового виконавського, сценічного або концептуального контексту; проєктна ж модель ґрунтується на створенні цілісної художньої структури, що може об'єднувати різні музичні тексти та види мистецтва. Таким чином, запропонована модель диференціації відображає поступове розширення функцій диригента – від інтерпретації авторського музичного тексту через його адаптацію до концептуального проєктування цілісного художнього висловлювання. Саме це розширення диригентської діяльності становить один із основних результатів проведеного дослідження.

Питання:

1. Яка партитура з Вашого творчого мистецького проекту виявилася найбільш складною для вибудови цілісної диригентської архітекτονіки і чому?

2. Які, на Вашу думку, шляхи пропагування оперних творів українських композиторів в європейському культурному просторі є найбільш актуальними в сучасних умовах?

Висновок. Творчий мистецький проект «Історичні постаті в дзеркалі композиторської творчості XVIII – XX століть: досвід диригентської концепції» та його наукове обґрунтування відповідає чинним вимогам до робіт такого рівня. Творчий мистецький проект має підтверджену дослідницьку, виконавську та педагогічну цінність, поєднує культурно-історичний аналіз із практичним впровадженням результатів у виконавську діяльність та є завершеним і оригінальним дослідженням. Зміст та структура, заявлені актуальність теми та наукова новизна відповідають чинним вимогам Порядку здобуття освітньо-творчого ступеня доктора мистецтва та навчання в асистентурі-стажуванні, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.10.2018 р. № 865 (із змінами). Обсяг і зміст опублікованих за темою творчого мистецького проекту статей, які відповідають темі проєкту, та представлені концерти програми в межах проєкту, відповідають дійсним вимогам МОН України для робіт такого рангу. Автор творчого мистецького проєкту – Саверський Владислав Вікторович заслуговує на присудження ступеня доктора мистецтва за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво», галузь знань 02 «Культура і мистецтво».

Доктор мистецтвознавства, професор,
професор кафедри народних інструментів
Харківської державної академії культури

Лошков Ю.І.

